

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קז.

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה קסח

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ח"מ שמו שמה)

ליקוטי

למטה, כי העלייה לא היתה כסדר, רק בדרך השלכה כלאחד יד למעלה, וע"כ נשלך למטה כמ"ש (תהלים קו) **יעלו שמים ירדו תהומות**: השם יתברך ישלה רפואת הנפש, כי בטחנו שיהיה הכל נכון וימיב אחריתנו אמן; ("כ"ז שמעתי מפיו הק). אבל אח"כ כשראה דברים אלה אצלי בכתב, אמר, שדברים אלה לא כתבתים יפה כראוי, ואמר, שכל דברים אלה מקושרים למאמר רו"ל (ברכות נד ע"ב) ד' צריכין להודות שהם מבוארים במזמור ק"ו, וכפי הנראה ומובן מדבריו, שכל ד' הנ"ל שהם הולכי מדברות והכושים בכית האסורים וחולה ויורדי הים, הכל מרמו על צרות הנפש, כמבואר לעיל בענין צרות הנפש, שהולכת נעה ונדה עיף ורעב וצמא במדבר וכו' וזה בחי' **תעו במדבר וכו'**. וכן מדבר מענין חולי הנפש שכ"כ נתעלפה עד אשר אפי' אם נותנין לה דבר מאכל וכו'. וזה בחי' **כל אוכל תתעב נפשם** שמדבר מחולה, וכן מדבר מענין חבוש בכית האסורים, ומענין **יעלו שמים ירדו תהומות** שזהו בחי' **יורדי הים**, ומבואר כוונתו הקדושה, שמרמו כל הד' צריכין להודות על ענין צרות הנפש בעבודת ה'. שיש עלי' מחלוקת רבים, ורבים קמים עליה וסובלת יעניונים ויסורים וטלמולים גדולים וצרות משונות וכו' כנ"ל. והשיי מציל אותה בכל פעם מכל הצרות, ועל זה אנו הייבים להודות תמיד: והשיי יוכנו להבין כוונתו הקדושה: יגיע ענין זה בהתורה ויסב אלהים בסי' ס"ב : (ת"י)

קסד [ת"י] **לענין** סיפורי דברים של הצדיק האמת: למשל רופא שנחלה והוכרח למסור את עצמו ליד הדאקטיר הגדול, והרופא רוצה שיתן לו רפואות כפי מה שהוא יודע, ולהוציא לו שן ולגלחו, אבל הדאקטיר יודע רפואות יקרים והשובים שצריך ליתן לו. כן יודמן שיבא איש להת"ח וצדיק הדור, שהוא רופא חולי הנפשות, ורוצה שיתן לו הצדיק רפואות, היינו הנהגות ודרכים, כפי מה שהוא יודע. אבל באמת הצדיק יש לו רפואות ודרכים ישרים שצריך להנהיגו לרפואתו. והנה לפעמים ההכרח ליתן להחולה איזה סם, אשר אם יתנו לו הסם בעצמו כמו שהוא, ימות החולה בלי ספק, ע"כ ההכרח לערב הסם בדברים אחרים, כן יש אנשים שא"א לגלות להם פנימיות התורה הצריך לרפואתו. כי התורה היא רפואה. כמ"ש (משלי ג') **רפאות תחי לשרך**, כי בהתורה יש שני כחות. סם היים וסם מות. כשארו"ל (יומא עב ע"ב) זכה נעשה לו סם היים לא זכה נעשה לו סם הכות. וע"כ אם יאמרו לו התורה בעצמה כמו שהיא, ימות בלי ספק, כי אצלו שלא זכה נעשה סם מות, ע"כ ההכרח להלביש לו פנימיות התורה בדברי תורה ולפעמים גם זה אינו יכול לקבל אף אם ילבישו בדברי תורה אחרים. ע"כ מלבישין התורה כסיפורי דברים חיצוניים, למען יוכל לקבל הרפואה הגנוזה שם. כי גם התור' בעצמה מלובשת עתה כסיפורי מעשיות מחמת שלא הוי אפשר למוסרה כמות שהיא :

קסג קסד קסה קסו קסז קסח קסט

קסה [י' ויקרא יט] **ואהבת** לרעד כמוד אני ה'. היינו שתקבל באהבה, כל הרעות [י] והיסורין הכאים עליך, כי ראוי שתדע, שלפי מעשיך, אחר כל היסורים והרעות שיש לך, עדיין הוא מתנהג עמך ברחמים, כי הוי' מגיע לך יותר ויותר ח"ו, לפי מעשיך [ב]. וזהו **ואהבת לרעד**, שתאהוב הרע שבא לך, היינו הרעות והיסורין הכאים עליך ח"ו, תקבלם באהבה, כי **במוד**, כמו שאתה הוא, היינו לפי מעשיך, **אני ה'**, בעל הרחמים, עדיין אני מתנהג עמך ברחמים כנ"ל :

קסו [י' כשהעולם אצל הצדיק או יש לו ממשלה, כי אלישע פעם נכתב עליו **איש האלקים** [י] ופעם **אלישע סתם**. וארו"ל (וזהר בשלח מד): כשהיו בני הנביאים אצלו היה נקרא איש האלקים [ב], וכשהיה לבדו נקרא אלישע סתם :

קסז [ב] **דע** והאמין כי השבתים ששוכתים אצל הת"ח האמת, הם כמו תענית :

קסח [י"ז] **כשבא** לאדם גדלות סימן שיבא לו צרה ח"ו [ב], כמ"ש (משלי יו) **לפני שבר גאון**, וכן כשהוא שפל, סימן שיבוא לכבוד גדול, כמ"ש (שם מו)[ב] **ולפני כבוד ענוה** :

קסט [י"ו] **והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם**. כי כשיש צרות ח"ו, הן צרות בכלליות או בפרטיות, א"א לרקד כי כשיש דינין מוסרין אותן לשלוחי הדין. והם נקראים רצים (וזהר בראשית מג)[ו] והם בחי' רגלין, ואזי הרגלין כבדים מחמת הדמים שנתפשטו לשם [ב], היינו הדינין, כי דמים בחי' דינים. וכשנולד הדין אזי יוצאין הדמים מהרגלין, כי בשעת לידה יוצאין הדמים מרגלי האשה, וע"כ נצטננין רגליה כשארו"ל (סוטה יא ע"ב). ועיקר הלידה ע"י שיוצאין הדמים מהרגלין, [ב] היינו שיוצאין הדינין מהרגלין, כ"כי בשעת עיבור הוא בחי' דין כ"כ[ב], כשארו"ל (ברכות כט ע"ב) בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשר עוברה, נמצא שעיובור הוא בחי' דין. ולידה הוא בחי' המתקת הדין, כי אז בשעת לידה יוצאין הדמים מהרגלין שעייזו עיקר הלידה כנ"ל. (ועיין מזה בליקוטי תנינא בסי' ב). וע"כ בעת הדין והצרה [ב] ח"ו א"א לרקד, כי אז א"א להגביה הרגלין, כי הרגלין הם כבדים בשעת התגברות הדינין מחמת שהדמים שהם בחי' דינין נמשכין אז לתוך הרגלין כנ"ל. אבל כשיוצאין הדמים שהם הדינין מהרגלין דהיינו כשנמתקין הדינין אז הרגלין קלים [ב], ואזי יכולה השמחה להתפשט שם, עד שירקד מחמת השמחה : **ולהמתיק הדין**, הוא ע"י שהאדם דן א"ע, דהיינו על כל מה שעושה ידיו וישפוט בעצמו א"ע על כל דבר אם כך ראוי לו לעשות, ויפשפש במעשיו ויתקנם כראוי ע"פ דין ומשפט התורה, ועי"ז שהאדם דן ושופט את עצמו, על ידי זה ממתיק ומבטל הדין שלמעלה. כי כשיש דין למטה אין דין למעלה. [ב]ועיין

תורה אור

תהלים קו (כו) יעלו שמים ירדו תהומות נפשם נפשך תתמוגג:

תהלים קו (ד) תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא קצא:

תהלים קו (יח) כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד

שערי מות: תהלים קו (כג) יורדי הים באגיד עשי מלאכה במים רבים:

תורה קסד

משלי ג (ח) רפואת תהי לשרך ויסקוי לעצמותיך:

תורה קסה

ויקרא יט (יח) לא תקם ולא תטר את בני עמך וְאֶהְבֶּתְךָ לְרֵעֶךָ כַּמֶּדֶבַר אֲנִי יְהוָה:

תורה קסו

מלכים-ב ד (לח) וְאֵלִישֶׁע שֶׁב הַגִּלְגָּל וְהָרֵעַב בְּאֶרֶץ וּבְנֵי הַנְּבִיאִים יֹשְׁבֵי לְפָנָיו וַיֹּאמֶר לְעָרֹו שֵׁת הַסִּיר הַגְּדוֹלָה וּבִשַׁל נֹדֵד לְבָנֵי הַנְּבִיאִים: (לט) וַיָּבֹא אֶחָד אֶל הַשָּׂדֶה לְלַקֵּט אֹרֹת וַיִּמָּצֵא שָׁן שָׂדֶה וַיִּלְקֹט מִמֶּנּוּ פַקֶּטֶת שָׂדֶה מֵלֵא גִדְו וַיָּבֹא וַיִּפְלֹחַ אֶל סִיר הַנְּדוּד כִּי לֹא יָדָעוּ:

(מ) וַיִּצְקוּ לְאָנָשִׁים לֵאכֹל וַיְהִי כַּאֲשֶׁר מְתוּנֵד וַיִּהְיֶה צָעֲקוּ וַיֹּאמְרוּ מִזֶּה פְסִיר אִישׁ הָאֱלֹהִים וְלֹא יָכֹלוּ לֶאֱכֹל: (מא) וַיֹּאמֶר וְקַח קַבֵּה וַיִּשְׁלַךְ אֶל הַסִּיר וַיֹּאמֶר צֵק לְעַם וַיֹּאכְלוּ וְלֹא הָיָה דָבָר רָע בְּסִיר: (מב) וְאִישׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלֵשָׁה וַיָּבֹא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לְהֵם בְּפֹרִים עָשִׂים לְהֵם שְׂעִירִים וְכַרְמֶל בְּצַקְלָנוּ וַיֹּאמֶר מִן לְעַם וַיֹּאכְלוּ:

תורה קסח

משלי טו (יח) לִפְנֵי שֶׁבֶר גָּאוֹן וְלִפְנֵי כִסְלוֹן גְּבוּה רִוּחַ: משלי טו (לג) יָרָאת יְהוָה מוֹסֵר הַקְּבָה וְלִפְנֵי כְבוֹד עֲנוּה:

משלי יח (יב) לִפְנֵי שֶׁבֶר יָגְבָה לֵב אִישׁ וְלִפְנֵי כְבוֹד עֲנוּה:

תורה קסט

דברים עקב ז (יב) וַהֲנִי עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשָׁפְטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרֵתֶם וְעִשִׂיתֶם אֹתָם וְשִׁמְרוּ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת הַפְּרִי וְאֶת הַתְּקוּף אֲשֶׁר נִשְׁפַע לְאֲבֹתֶיךָ:

^[1] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו ועיין חיי מוהר"ן סימן רצז אַמֶר לְאָחֵד, הַשְּׂבָתִים שְׂשׂוּבַתִּים אֶצְלוּ הֵם גְּדוֹלִים וְיֹשְׁבֵי יֹתֵר מִשְׁבַּעַת פְּקָדִים תַּעֲנִיתִי מִשְׁבַּת לְשָׁבֹת:

^[2] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[3] עיין שיש"ק ח"ו סימן תח

^[4] עיין גם משלי יח יב

^[5] תורה זו היא לשון החברים כדמשמע בלק"ח חו"מ גבית מלוה ג' ה' הובא בביש"ק ח"ה אות יד. זמן אמירתה (לפי אבניה ברול הישן דף ס' שיחות וסיפורים על מוהרנ"ת אות כב) היה בשנת תקסג קודם לידת שכנא בנו של מוהרנ"ת שנולד בר"ח כסלו (תקסג) וסמוך להתקרבות מוהרנ"ת (באלול תקסג). רבינו אז גר בביתסלב וכנראה ששם נאמרה. לחוק את מוהרנ"ת שלא ללכת לרופאים. ומבואר שם ובביש"ק ח"ה אות תרנה שהרצים שלוחי הדין תנוכרים בתורה זו הכוונה לרופאים ע"ש.

^[6] עיין גם זוהר פקודי רנ.

^[7] עיין מורה סי' שם מצטטל שלזיק יכול להרגיש שגרע משמחת התביה מיד כשנגזר הדין וכאן שם כל אלס מרגיש כשמתכר ללזין.

^[8] עיין עץ חיים סער כ' פ"ב

^[9] מכאן מוהרנ"ת בתקפא שינה את הלשון והוסיף הרבה. כי בדפדוף כתוב – חה מלמד שנתמלא הקב"ה עברה כאשר עוברה וכשיוצאין הדמים היינו הדינין מהרגלין אזי אפשר להשמחה להתפשט שם ואפשר לרקד וזהו והיה

^[10] מכאן עוד טע התורה נוסף בתקפא.

^[11] בתקפא - עונוריים

^[12] בתרלוו הוסיף כאן סוגרים חו טעות כיוון שנדיין לא נסגרו הסוגרים דלעיל.

^[13] עיין שיש"ק ח"א סימן כה. מלק"ה ברכת הריח א' ג'.

^[14] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[15] בתקפא- להצביא (ו מחוק ונשא נקודה)

^[16] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[17] רבינו דורש רַע לשון רַעה ועיין פרפראות להכמה כאן שציין מקורות לזה בחו"ל. ועיין שיש"ק ח"א תמב.

^[18] עיין חיי מוהר"ן דש, לקוטי תפלות אות קכא. ריש תורה מט תנינא, ותחומא יתרו טו ועיין תנא דבי אליהו רבה פ"כ נאמר בשבת בסעודת שחרית, בקיץ תקס"ג:

^[19] מלכים-ב פרק ד' נזכר אי פעמים איש האלקים וה' פעמים אלישע

^[20] בנרסת הוזהר שלנו משמע להפך ועיין גרסת הרמ"ק באור יקר כרך ח עמ' ג' (שער ד' סימן א') שם הגרסא כרבינו. ועי"ש ביאור הרמ"ק בבית מדרשו עם תלמידיו הכל נביאים מתנבאים מודרך ונעשה איש האלקים בעלה דמטורניתא או שליח וכו'.

מאמר כשבא לאדם גדלות

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה

לא ידוע

פתיחה

כשיש לאדם גדלות סימן שיבוא לו צרה רחמנא לצלן, וכן להפוך כשהוא ענו ושפל יבוא לכבוד גדול: (קיצור לק"מ השלם)

שיחות

שיח שרפי קודש – חלק ו' אות תח – לענין זה שמצאנו כמה פעמים שמתעלה האדם לדרגה גבוהה מאד ואף על פי כן נופל ממנה אחר כך, היה אומר (רבי לוי יצחק זצ"ל), שמצאנו בן גם בדור המדבר שבדאי וכו' להתגלות גבוהה כל כך עד שזכו לבטול הבחירה ממש, ואף על פי כן נפלו ממנה אחר כך. וכמו בן הדבר בהתקרבות להשם יתברך, שאפשר שהתעלה האדם למדרגות גבוהות מאד ואף על פי כן יפל אחר כך ממנה וישפח התעלותו הקדושה והגבוהה, וכל זה מחמת שחושב האדם שזכה למדרגה גבוהה זו מחמת עצמו ומחמת עבודתו שלו, אבל כשידע האדם שכל זה בא מחמת חמלת ה' שעליו שמאיר בו השגות גבוהות אלו במתנה גמורה, אזי אדרבא ישמח בה ביותר ולא תשכח ממנו מעלת הטוב, ויתעלה באמת מעלה מעלה ללא קץ, כי כל הנפילות הם רק מחמת גדלות כמבאר בספר חיי מוהר"ן סימן תקס"ב, עין שם (ע"ש שהמקור בלק"ה שחיטה ג' ו' ושם נראה שהכוונה לתורה קסח ותורה פב תנינא). ויש פעמים שזוכה האדם לדרגות גבוהות ולהארה גבוהה ונופל ממנו אחר כך במכון מן השמים אף ורק בשביל שידע אל מה לכסף אחר כך. ויגיע לדרגתה מחמת עבודתו ולא במתנת הנם ובאתערותא דלעלא לבר.

שיח שרפי קודש – חלק ו' אות תקנט – פרש בצחות הרב הצדיק מבארדיטשוב זצ"ל הנאמר בזמירות שחרית של שבת בזמור "אסדר לסעודתא", רבי יתיר יסגי לעלא מן דרגיה ויסב בת זוגיה דהות פרישא, שזה האדם הבעל גאון מרבה עצמו למעלה למעלה והינו "רבו", ולא די בכך אלא "יתיר", ולא עוד אלא "יסגי", וגם עוד "לעלא מן דרגיה" כל כך מתנשא ונופל האדם בדמיונותיו "ויסב בת זוגיה דהות פרישא", שכל גאנותו נופל, על ידי אשתו שהיא מכרת אותו היטב, והיא כבר מלמדת ומפרשת לו פרק בגאנותו. ומעמידתו על מקומו האמתי. (ה"ה וראו גם המובא בספר המדות אות גאון "על ידי גאון אשתו מבוזה אותו"). עכ"ל. ועיין לקמן מה שכתב הערבי נחל אחרי שבר גאון, כי אין רבוי אחר רבוי אלא למעט.

לקוטי הלכות

או"ח הלכות סוכה הלכה ה אות א – ועקר הספח הוא הספק, בחינת מנהיגי ומפרסמי הדור שהם סוככים ומגנים עלינו, כמו שכתוב, את ריב ממשח הסוכך (יחזקאל כח). שהמושג והמנהיג הוא סכך שמספק ומגן על העולם. ויש מפרסמים ומנהיגים שהם בשקר והם מפרסמים רק על ידי עזות. וזה בחינת סכך פסול וסכך כשר, הינו בחינת מפרסמים ומגנים על ידי שקר, ומפרסמים של אמת. וזה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שצריך להיות צומח מן הארץ ואינו מקבל טמאה, כי המפרסם האמת הוא בחינת צומח מן הארץ, הינו על ידי שפלות וקטנות בחינת אמת מארץ תצמח, כמו שכתוב ולפני כבוד ענוה. וכמוכא בדברי רבנו זכרונם לברכה שעקר ההתנשאות על ידי קטנות. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא כב). אין ממנין פרנס על הצבור אלא אם כן קפה של שרצים תלוי מאחוריו. שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו, חור לאחוריה.

או"ח הלכות יום טוב הלכה ה אות יא – וכן לעתיד יראו נפלאות ה', כמו שכתוב, ונבקע חצי העיר מחציו וכו'. שיראו שיש בהם להצדיקים לשנות העפר בעצמה מטבעה ולהגביה הגיא ולהשפיל ההר ולעשות העקב למישור. שכל זה מורה שכל העפר וכל בהם המושף שבתוכה הכל מהצדיקים שהם עקר בה מושף האמתי להמשיך הכל לשרשו העליון וגם כל גיא ינשא, מרמו על מעלת הענוה והשפלות, שהוא בחינת מאן דהוא זעיר הוא רב וכו', בחינת משפיל גאים ומגביה שפלים, שהנמוכים והשפלים באמת כמו הגיא, 'גשאו', והגבוהים בעיניהם כמו הר וגבעה ישפלו, שעל ידי זה עקר התגברות בה המושף על ידי בטול הגאות והכבוד רק לידע שפלותו באמת וכו"ל.

קושיות

א. מה כוונת רבנו כאן הרי סה"כ מצטט פסוקים מפורשים. מוכרח שכוונתו לומר שיש עצה להיות בקי ברצוא שלא יתגאה, אבל א"כ מדוע הביא את הצד השני איזה עצה צריך לזה ואולי רוצה לומר שלא צריך לחכות לשבר אלא ע"י שפלות אפשר לזכות שהקב"ה יקיים בה מגביה שפלים.

ב. כשבא לאדם גדלות – הלשון בא לו משמע לא בבחירה, וא"כ לכאורה הגדלות כאן היא לא גאון, ומדוע נאמר על זה לפני שבר גאון, דמשמע גאוןה? וצ"ע כמה בחירה יש לאדם על מדת הגאווה, מה יעשה שהוא יותר חכם גבור או עשיר מהסובבים אותו, ממילא משבחים אותו ומכבדו בתורה ד' אות ז' כי זה מן הנמנע שלא יבוא לאדם איזה גדלות, כששומע שמספרין שבו.

ג. לפני כבוד ענווה, ולפני שבר גאון – ידוע שלכל אדם יש ירידות ועליות כמבואר בתורה ו' שצריך לזה בקיאות ברצוא ושוב כדי לילך בדרכי התשובה. וצ"ע האם כוונת רבנו כאן לבאר את הסיבה לירידות ועליות?

ד. לפני כבוד ענווה – מבואר שתמיד הענווה קודמת לכבוד, ואין כבוד בלא ענווה שקדמה לה. וצ"ע האם רק מי שיודעים בו שהוא עניו או גם מי שלא יודעים בו? נ"ל שהכבוד שע"י שפלות זוכה לבחי' אשכון את דכא ושפל רוח וכיון שהקב"ה עמו ממילא שורה עליו בחי' כבוד רוחני¹. וצ"ע אולי זה גם בחי' המבואר בתורה א' שע"י שפלות הוא מוצא חן, והחן גורם שיכבדוהו.

ה. כשהוא שפל סימן שיבוא לו כבוד גדול – צ"ע מה השבח בכבוד הרי משנה מפורשת במסכת כלה ספ"ד ובמסכת דרך ארץ זוטא פ"ט שצריך לשנוא את מי שמכבד אותך. ובספר חסידים² מבואר שמנכין לו מזכויותיו.

ו. לפני שבר גאון – משמע שכל שבר ונפילה קדם לה גאווה ואין שבר ונפילה שלא קדם לה גאווה, וצ"ע הרי אדם הולך בדרך ונתקל או מקלף תפוח ונחתך, האם הגאווה גרמה לו? ונראה שיש לאדם שמירה מהקב"ה וממזלו אבל כשמתגאה אומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם אחד (ערכין טו: וסוטה ה.). נמצא שהקב"ה מסתלק ממנו, ואין עליו השגחה. ועיין ח"מ"מ אות תקסב שמעתיק לק"ה³ שיעקר הנפילה ע"י גאווה ובאמת אין דבר כזה נפילה כלל שהרי הקב"ה בכל מקום, ורק כיון שמתגאה הקב"ה מסתלק ממנו צ"ע נראה כוונתו שעל כן כל נפילה היא רק דמיון. אבל עיין בלשון התורה שע"י גאווה באה עליו צרה משמע ממש. ונ"ל כנ"ל כי אין לו שמירה.

ז. משפיל גאים – צ"ע רואים שיש בני"א שתמיד גאים. וצ"ל שזה חסד ה' כשאדם זוכה שבגלל שמתגאה ה' משפיל אותו, כי את אשר יאהב ה' יוכיח, ע"י צרה שמביא לו לעוררו. ויש שמניח להם הקב"ה להיות תמיד בגאווה ר"ל. וכנראה שמביא עליהם צרה אחר צרה והם לא מתפעלים ולא מתעוררים, עד שמקיים בהם מאמר חז"ל (יבמות סה:)/⁴ כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע.

ח. לפני שבר גאון – במגילה טו: אסתר הזמינה את המן למשתה כדי שיתקיים בו לפני שבר גאון. האם זו עצה טובה להפיל את שונאו ע"י שיכבד אותו, עד שיתגאה. (כעין זה במשלי כה כא אם רעב שונאך האכילהו לחם וכו' כי גחלים אותה חותה על ראשו) עיין פלא יועץ (ערך הילול) שהמכבד את חבירו הרבה עובר ע"י על לפני עיור. מאידך יש הרבה⁵ שסוברים שאין לפני עיור במדות. וראה הגהות וחדושים על מגילה שם בשם מלא הרועים שכתב שכך דרכו של הקב"ה כשרוצה להפיל רשע מגביה אותו יותר מדאי. וכעין זה בערבי נחל לך לך דרוש ה'. (והקב"ה שמקיים את התורה כיצד נזהר מלאו דלפני עיור).

ט. לפני שבר גאון – ראיתי מבארים כיון שגאון הוא גאווה יתירה כמבואר במלבי"ם (משלי טו יח) וכל יתר כנטול דמי. וכן אמרו בסוטה ה. כל מי שיש בו גסות רוח סופו מתמעט. וכעין זה ראה בערבי נחל אין רבוי אחר רבוי אלא למעט. וצ"ע לדבריהם מיד כשהוא בגדלות הוא כבר כנטול דמי ומה הכוונה לפני שבר גאון

¹ עיין תורה קעב – ... אָבֵל אִם הָאָדָם מִבְּטֵל עֲצָמוֹ, וְאִינוּ כָּלֵל מִזֶּה הָעוֹלָם, אֲזַי אֵינוּ עוֹשֶׂה צֶלַע, וּמִקְבֵּל אֹרֶן הַשֶּׁם יִתְבָּרַךְ, וְעֵקֶר אֹרֶן הַשֶּׁם יִתְבָּרַךְ הוּא הַכְּבוֹד, כִּי כֹל מִה שֶׁבְּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא בְּרָא אֶלָּא לְכְבוֹדוֹ, כִּמּוֹ שֶׁכָּתוּב (יִשְׁעִיָּה מ"ג): "לְכְבוֹדִי בְּרָאתִיו" וְכוּ'. וְזֶה: "מֵלֵא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" (שם ו), הֵינּוּ אִם הוּא "מֵלֵא כֹל הָאָרֶץ", שְׂאִינוּ כָּלֵל מִזֶּה הָעוֹלָם, אֲזַי מִקְבֵּל אֹרֶן הַשֶּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהוּא הַכְּבוֹד: וְזֶה (מִשְׁלֵי ג): "כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחֵלוּ", כִּי "הַחֲכָמָה מֵאִין תִּמְצָא" (אִיּוֹב כח). וְעַל כֵּן הַחֲכָמִים שֶׁהֵם אֵין, זֹכִים לְכְבוֹד, עַל יְדֵי שְׂאִינָם עוֹשִׂים צֶלַע לְהַפְסִיק, כִּי אֵין לָהֶם שׁוֹם גְּשְׁמִיּוֹת כִּנ"ל:

² ספר חסידים סימן פד – אל תשמח לבך אם יכבדוך, כי לפי הכבוד והנאה שיש לו לאדם בעוה"ז על מעשיו, מנקין מזכויותיו בעוה"ב.

³ חיי מוהר"ן – אות תקסב – מובא בְּדַבְרֵי רַבְּנוּ וְכַרוֹנוּ לְבַרְכָּה שֶׁעָקַר הַנְּפִילָה עַל יְדֵי גְדֻלוֹת. כִּי בְּאֵמַת אֵין שׁוֹם נְפִילָה בְּעוֹלָם כָּלֵל כִּי הַשֶּׁם יִתְבָּרַךְ בְּכָל מְקוֹם, כִּי מֵלֵא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. אָף בְּשֵׁישׁ לֹא גְדֻלוֹת אֲזַי אֹמֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין וְכוּ', נִמְצָא שֶׁכָּל הַנְּפִילוֹת הֵם עַל יְדֵי גְדֻלוֹת (לק"ה הַלְכוֹת שְׁחִיטָה הַלְקָה ג' ג').

⁴ יבמות דף סה: ואמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע רבי אבא אומר חובה שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך הוכחם ויאבהך.

⁵ נחלקו האחרונים אם שייך לפני עיור במידות. עיין שו"ת תורה לישמה סימן שע שהוכיח מקדושין לב. וכי הא דרבה בר רב הונא דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה אמר איזול איחוי אי רתח אי לא רתח ודלמא רתח וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול דמחיל ליה ליקריה דצ"ע אמנם ניצל מלעבור על כבוד אב אבל נבשל בכעס עצמו אלא מכאן שאין לפני עיור בכעס. ובספר חובת אדם בעולמו כתב שכן יש להוכיח דעת הגרי"ס הנ"ל מהנ"ל שאע"פ שצריך לברוח מכבוד יש מצוה לכבד. עוד עיין אורחות צדיקים הובא בראשית חכמה כשתרצה להתחבר לאדם הכעיסהו ואם יודה לך האמת בשעת כעסו התחבר לו ואם לאו לאו. משמע שלא חששו ללפני עיור. לעומת זה עיין פלא יועץ ערך הילול שהמשבח את חבירו באופן שיכול להביאו לגאווה עובר על לפני עיור, וצ"ע. (ובספר חובת אדם בעולמו הנ"ל כתב ליישב שאין מחלוקת והגרי"ס דיבר שמכבדו באופן שלא מחוייב שיתגאה ע"י, אבל הפלא יועץ דיבר באופן שבודאי יתגאה כגון שיודע בו שרודף כבוד. ועיין תורה ד' אות ז' שלא צריך להגיע לרודף כבוד אלא כל אחד זה מן הנמנע שלא יבוא לגאות כשמשבחים אותו. ועיין ערובין יח: שאין אומרים כל שבחו בפניו ופירש מהרש"א שמא יתגאה דלא כפרש"י שנראה כמחניף וכן איתא בב"ר לב ג' ומהרז"ו שם פירש כהמהרש"א הנ"ל משום גאווה והעץ יוסף כפרש"י. ולכאורה אפ"ל שנחלקו בזה בעצמו אם יש לפני עיור במידות. עוד אריכות בזה עיין ספר אדרת תפארת (לר' אברהם דורי) ח"ה סימן סב בעיקר בסופו.

דמשמע שהגאון והשבר הם זה אחר זה? ונראה שבאמת ברוחניות השבר בא עם הגאון אבל כלפי חוץ האדם לא מרגיש את השבר אלא לאחר זמן.

י. וכן כשהוא שפל וכו' כמ"ש לפני כבוד ענוה – וצ"ע פתח בשפלות וסיים בענוה, והרי יש הבדל ביניהם, כמבואר בתפארת ישראל על אבות על המשנה מאד מאד הוי שפל רוח. צ"ל שלענין הכבוד הבא לאדם אין חילוק בין שהוא ענו או שפל.

יא. לפני כבוד ענוה – צ"ע מדוע מוהרנ"ת ציין לפסוק הזה בפרק טו – יראת ה' מוסר חכמה ולפני שבר גאון, ולא בפרק יח שם גם הרישא שייך לזה לפני שבר יגבה לב איש ולפני כבוד ענוה.

הקדמה

העניין הזה שהקב"ה מגביה שפלים ומשפיל גאים חוזר בהרבה מקומות בחז"ל, כגון במשלי (יח יב) לפני שבר יגבה לב איש, ולפני כבוד ענוה: ובמשלי (טז יח) לפני שבר גאון ולפני כשלוך גבה רוח: ובמשלי (כט כג) גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמך כבוד: ובתהילים (קמז ו') מעודד ענוים ידוד משפיל רשעים עדי ארץ: עוד בשמות רבה (לא יד) ו' בענין נסיון העשירות נאמר כי אלקים שופט זה ישפיל זה ירים. עוד עיין בראשית רבה ו' שאלה מטרונה וכו' לכמה ימים ה' את העולם וכו' ומה עושה מאז ועד עתה, א"ל יושב ועושה סולמות מעלה לזה ומוריד לזה לכך נאמר כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים. ועל זה אנו משבחים אותו ית' בברכה אחרונה של ק"ש לפני שמונה עשרה – על זאת שפחו אהובים ורוממו לאל. ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות. ברכות והודאות. למלך אל חי וקיים: רם ונשא. גדול ונורא. משפיל גאים עדי ארץ. ומגביה שפלים עדי מרום. מוציא אסירים. ופודה ענוים. ועוזר דלים. ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו: עוד נמצא עניין זה

י מדרש רבה שמות פרשה לא פסקה יד ד"א את העני עמך הה"ד (שם עה) כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים למה דומה העולם הזה לגלגל שבנגה כלי חרס שבו התחוננים עולים מלאים והעליונים יורדין ריקנין כך לא כל מי שהוא עשיר היום הוא עשיר למחר ולא מי שהוא עני היום עני למחר למה שגלגל הוא בעולם (דברים טו) כי בגלל הדבר הזה א"ר אחא גלגל הוא בעולם שנאמר (משלי כב) מורה רשעים מלך חכם וישב עליהם אופן ואין אופן אלא גלגל שנאמר (שמות יד) ויסר את אופן מרכבותיו אשריו כל מי שידו פשוטה לעניים ראה מה כתיב (משלי כב) עשיר רש נפגשו עושה כולם ה' וכן (שם כט) רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה' העני קנה חיי העוה"ז והעשיר קנה חיי העוה"ב ועני שפשט ידו ואין בעל הבית רוצה ליתן לו עושה כולם ה' מי שעשה את זה עשיר הוא עתיד לעשותו עני ומי שעשה את זה עני הוא עתיד לעשותו עשיר

מדרש רבה שמות פרשה לא פסקה ג' – שגלגל הוא בעולם לא מי שהוא עשיר היום עשיר למחר ומי שהוא עני היום עני למחר אלא לזה מוריד לזה מעלה שנאמר (תהלים עה) כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים. משמע שם משפיל למי שלא עומד בנסיון העושר ומגביה למי שעומד בנסיון העוני.

מדרש תנחומא משפטים פרק טו א"ר נחמן ב"ר ראה מה כתיב נתון נתון לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל (דברים טו) כי בעבור או למען או בשביל או תחת הדבר הזה לא נאמר אלא בגלל אני עשיתי אותך עשיר ואותו עני אם אין אתה נתון לו אני הופך את הגלגל ואעשה אותך עני ואותו עשיר למה כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים (תהלים עה) א"ר שילא בא וראה מה כתיב לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחריך האביון (דברים טו) מה הוא מאחריך לא כתיב מעני אלא מאחריך ששניכם שוים ואל תגרום לעצמך שתעשה כמותו מאחריך לשון יונית הוא לפיכך את העני עמך אמרו עליו על רבי תנחום בר חנילאי כשהיה לוקח לביתו בשר או ירק או כל דבר היה אומר לבני ביתו הפרישו לעניים חלקם שלא לקחתי לכם אלא ליטרא אחת של בשר ולעניים חצי ליטרא שהיה מקיים ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה גם את זה לעומת זה עשה האלהים על דברת וגו' (קהלת ז) ביום טובה היה בטוב בג"ח שתעשה עם העניים וביום רעה ראה לפי שאינך רחוק מן העניות שאין לך רעה גדולה מן העניות לכך נאמר את העני עמך:

י מדרש רבה במדבר פרשה כב פסקה ז – זה שאמר הכתוב (תהלים עה) כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים (שם) כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים מהו כי לא ממוצא וממערב לא ממה שאדם יוצא ועמל בסחורה והולך ממזרח למערב נעשה עשיר אפי' פורש בספינות והולך ממזרח למערב וחוזר על המדברות ועל ההרים אינו נעשה עשיר מהו ולא ממדבר הרים אמר רבי אבא מרומניא כל הרים שבמקרא הרים הם חוץ מזה שהוא רוממות שאין אדם מתרומם מן הדברים האלו מה הקדוש ברוך הוא עושה נוטל נכסים מזה ונותן לזה שנאמר כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים לכך נקרא שמם נכסים ששכסם מזה ונגלית לזה ולמה נקרא שמם זוזין שזוים מזה ונותנין לזה ממון מה אתה מונה אינו כלום מעות מה לעת וכלשון הזה אתה דורש וכן חנה אומרת (שמואל א ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם מה אף מרומם באף שהוא מביא לזה מרומם את זה. שאלה מטרונה אחת את רבי שמעון בן חלפתא לכמה ימים ברא הקב"ה את העולם אמר לה לששת ימים שנא' (שמות ב) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ א"ל מאותה שעה ועד עכשיו מה עושה א"ל יושב ועושה סולמות מעלה לזה ומוריד לזה לכך נאמר כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים תדע לך כשביקש שיעשירו בני ראובן ובני גד הפיל את המדינים לפני ישראל כדי שיעשירו בני גד ובני ראובן מה כתיב למעלה וישבו בני' את נשי מדין ואת טפם ואח"כ ומקנה רב הא שהשפיל הקב"ה את המדינים ורומם את ישראל לקיים מה שנאמר כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים אלא כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים:

מדרש רבה בראשית פרשה טח פסקה ד – רבי יהודה בר סימון פתח (תהלים סח) אלהים מושיב יחידיים ביתה מטרונה שאלה את ר' יוסי בר חלפתא אמרה לו לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו אמר לה לששת ימים בדכתיב (שמות ב) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ אמרה לו מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו אמר לה הקב"ה יושב ומזווג זיווגים וכו'..... א"ר ברכיה כלשון הזה השיבה ר' יוסי בר חלפתא הקב"ה יושב ועושה סולמות משפיל לזה ומרים לזה ומוריד לזה ומעלה לזה הוי אומר (תהלים עה) אלהים שופט זה ישפיל זה ירים, יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו יצחק בא זיווגו אצלו שנאמר (בראשית כד) ויצא יצחק לשוח בשדה יעקב הלך אצל זיווגו שנאמר ויצא יעקב מבאר שבע:

גם במעשה ממלך שגזר שמד מובא שם שהמלך רצה לכבוש את העולם בלא מלחמה ועשה אדם מז' מיני מתכות על הר גבוה שיאירו בו ז' ככבי לכת, ואפשר היה לבקש ממנו עיצה בתנאי שיהיה המלך שעשה אותו, משפיל גאים ומגביה שפלים^ט.

יסוד העניין מיעוט הלבנה

יסוד העניין נ"ל טמון בסוד ההתחדשות שבשרש הבריאה דהיינו סוד מיעוט הירח דהיינו קטרוג הלבנה שעל השיב לה הקב"ה לכי מעטי את עצמך, דהיינו ולבנה אמר שתתחדש^י. שהוא סוד העליות וירידות בכל יום לילה ויום והלבנה טו ימים גדלה וטו ימים מתמעטת בכל חודש, וכך כנסת ישראל, וכן כל אחד מעם ישראל עובר עליו ימי טובה וימי רעה, כדי שבכל פעם שמזקין יפול ויתחיל מחדש^{יא}, ועיין בראשית רבה הנ"ל שאלה מטרונה וכו' לכמה ימים ה' את העולם וכו' עוד שאלה ומה עושה מאז ועד עתה, אמר לה יושב ועושה סולמות מעלה לזה ומוריד לזה לכך נאמר כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. ושמעתי מהריצ"ח לרדק ממה ששאלה על בריאת העולם תחילה, ואח"כ על מעשיו של עכשיו, משמע שכוונתה לשאול מה עושה היום כעין מה שעשה בבריאת העולם. ולפי דברינו הנ"ל מבואר נפלא שבעצם הבריאה שברא בששת הימים דהיינו ביום הרביעי כשתלה את שני המאורות הגדולים קטרוג הלבנה ונעשו מארת לשון קללה, דהיינו נברא המיעוט והחסרון כדי שהעולם כולו בכל דצח"ם יהיה מתמעט, ומתחדש כל פעם. ואפילו בדומם רואים שהים לא שוקט, אלא יעלו שמים ירדו תהומות, וכן מנהיג הקב"ה את העולם תמיד מגביה שפלים ושמפיל גאים, ומאז בריאת העולם לא פוסק לרגע לבחוש ולערבב את העולם שלא יבאיש ולא ירקב.

ביאור הערבי נחל

ביאור יפה בעניין שהקב"ה משפיל גאים ומגביה שפלים ראיתי בערבי נחל בשני מקומות בפרשת לך לך^{יב} ובפרשת עקב^{יג} שכיון שהסתכל בתורה וברא את העולם נמצא שבהנהגת העולם נמצא המדה מהמדות

^ט ונראה במעשה הנ"ל כיוון שהפסל היה מצד הטומאה לכן יניקתו הייתה דייקא ממידת המשפט מעוקל, ממנו ינק את כוחו, שהרי אע"פ שהשפיל מי שלא ראוי להשפיל, הועיל לו לקבל עיצה ממנו, כמבואר שם.

^י ראה מה כתבתנו בזה בהקדמה לתורה קנא - עניין מיעוט הירח, הוא מסודות הבריאה שרמוזו חז"ל במעשה זה הקדמות עליהם מושתת הנהגת וטבע העולם. כמבואר הרבה בעין חיים שכל הבריאה בנוי על יסוד של משפיע ומקבל, ושרשם הם החמה ולבנה, והמעשה שמסופר עליהם ביום ד' למעשה בראשית, כשכל הבריאה עדיין רק בכח ולא פועל כמבואר בפרש"י שרק ע"י תפילת האדם ביום השישי יצא לפועל. וסוד מיעוט הלבנה הוא יסוד הנהגת כל העולמות, וכל היחס בין משפיע ומקבל, ואיש ואשה, והקב"ה ועם ישראל, וכל כיו"ב. וכמבואר בע"ח שם ובתיקונים (תיקן סג דף עח). שאדם וחיה הם בחי' חכמה ולבנה וגם חטאם היה בחי' קטרוג הלבנה.

ויסוד העניין הוא סוד הבחירה שנעשה ע"י מיעוט ההשגה. וסוד ההתחדשות שהוא מיסודות הבריאה. שבעולם הזה תחת הזמן א"א להשאר בהתלהבות אלא ע"י סוד ההתחדשות. כי אין שמחה והתלהבות בדבר תמידי. ועוד שאין ערך למה שמקבלים מלמעלה, רק כשהוא גורם להתעוררות שלנו מלמטה, ועל כן בהכרח היה שתקטרוג הלבנה ותתמעט ותתחדש, כי זה מוכרח מצד טבע העולם שהוא תחת הזמן, ומצד שכר ועונש (כמבואר בוהר וישב קפא). נמצא שהקטרוג של הלבנה מוטבע בכל בחי' מקבל.

ואיתא בגמ' (פסחים קיג:) הקב"ה שונא דל גאה, ומי שהוא גס רוח, אומר עליו הקב"ה אין אני הוא יכולים לדור בעולם אחד (סוטה ה. וערכין טו.). מאידך כיון שאנו חומר א"א שנהיה במדרגה גבוהה ולא נתגאה (כמבואר בתורה ד'), ואין לך דל גאה כמו האדם, שאין לו כלום מעצמו, רק מה שמקבל מהקב"ה, כמו הלבנה שאע"פ שכל אורה מהחמה קטרוגה, נמצא שכל גאוה היא קטרוג א"א לשני מלכים בכתר אחד. ומיד אומרים לו לכי מעטי עצמך, וזהו שאמר שלמה המלך לפני שבר גאון ולפני כשלוך גבה רוח. דהיינו בחי' לכי מעטי את עצמך. ואזי כשמרגיש שפלותו ע"י שנפל אזי מתקיים בו ולפני כבוד ענוה. בחי' הקב"ה מגביה שפלים.

וזה בעצמו מאחז"ל אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות, כי דעת היא ענוה כידוע ממש רבנו שהיא הדעת והוא ענו מכל האדם. ורוח שטות היא הסתלקות הדעת, דהיינו גבה לב, בחי' קטרוג הלבנה. וזה עובר על כל אדם כל ימי חייו, שיש לו ירידות ועליות, ימי טוב וימי רע (קהלת ז' יד, ועיין תורה לג), וכדי לילך בדרך התשובה צריך בקיאות בעליה ובירידה כמבואר בתורה ו'. כי האדם הוא בחי' לבנה, ולפי השפלות נעשה אספקלריא מאירה שמאיר בו אור ה', ואזי הוא בבחי' אמצע החודש, ואזי מרוב אור נכנס בו גאוה ונעשה אספקלריא עכורה, ומתמעט האור, בבחי' ירידה תכלית העליה, כי אז זוכה לשפלות, וחוזר ונעשה אספקלריא המאירה וחוזר האור. וכעין זה מצינו במלכות ישראל (עיין מהרש"א סנהדרין לח.) בבית ראשון שעד שלמה המלך היו ט"ו מלכים ושלמה המלך החכם מכל אדם זכה למלכות שמים שלימה ואזי כשסבר שמותר לו ליקח יותר מי"ח נשים שזה בחי' קטרוג הלבנה, נפל ע"י בת פרעה, ונפילתו נמשכה אח"כ בכל המלכים שאחריו עד החורבן הבית וגלות ראשונה בזמנו של צדקיהו, המלך השלישי. (ראה אריכות בזה ברבנו בחיי בראשית לח')

^{יב} עניין ההתחדשות וצריך להתחיל בכל פעם מחדש חוזר בספרי רבנו הרבה פעמים - התחלה חדשה עיין תורה רסא. ועיין סוף תורה סב. עיין שבחי הר"ן ו. ושיחות הר"ן מח. ושיחות הר"ן אות נא. ובמשיבת נפש ח"א אות מז מח. ובח"ב אות ו' ח' יד' ועוד הרבה שם. ועיין שיש"ק ח"ו תקמב. התחדשות עיין שיש"ק ח"א עט. ח"ב אות פא פה קפה. ח"ד מה קו תקמט. ח"ו ה מב רח רכה רכו רכח תכ. התחדשות בכל יום שיש"ק ח"ד קכח. התחדשות בכל רגע - שם אות ס'. ועיין לק"ה בשר בחלב ד' אות א' ועי"ש גם אות ב' ע"י תורה קנב שהצדיק כדי לקרבו גורם לו לסלק ממנו השכל העצמי כדי שיוכל להתחיל מחדש עם שכל של הצדיק.

^{יג} ערבי נחל - פרשת לך לך דרוש ה' - ובוה נבין משא"כ (משלי טז, יח) לפני שבר גאון ולפני כבוד ענוה, וכתבתו במ"א כי התורה היא ציור כל העולמות וממנה נתהוו, לכן הנהגת העולם ככל הנהגות ומדות שהתורה מתנהגת ונדרשת בהם, ומצינו אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, כך לפעמים ברצות ה' להעניש לרשע, ומדת הרחמים אין מניח, כי רחמיו מרובים, לזאת מגביהו בריבוי אחר ריבוי, ועשה מדת הרחמים פעולתו, ושוב נשבר אח"כ והיינו לפני שבר גאון, בתורת ריבוי אחר ריבוי. וכן לפני כבוד ענוה, כי ברצות ה' להגביה לאדם ומדת הדין יש לה מקום לקטרוג עליו, ה' ממעטו במיעוט אחר מיעוט, ועשה מדת הדין פעולתו, ושוב

שהתורה הנדרשת בהן: 'אין רבוי אחר רבוי אלא למעט', ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות'. נמצא שמי מתגאה ברבוי אחר רבוי אינו גורם לעצמו אלא למיעוט, וכן להפך. וזה בעצמו "לפני שבר גאון ולפני כבוד ענוה".

העצה שרבנו רומז לנו כאן

לכאורה על פני השטח נראה שיש כאן עצה להזהר מגאווה, כי לפני שבר גאון, ולא להתיימשך בזמן ירידה, כי לפני כבוד ענוה. נמצא תמיד תהיה ענו ושפל ובורח ומהכבוד ואזי הוא ירדוף אחריו. וכלשון הרמב"ן ז"ל לְכַן הִשְׁפַּל עֲצָמָךְ וַיִּנְשָׂאֶךָ הַמְּקוֹם. עי"ש באגרת שמבאר טעם שלא יתגאה כי האמת שאין לו במה להתגאות, שהרי הכל קיבל מתנה משמים, ועוד שמתלבש בלבושו ית', כמ"ש ה' מלך גאות לבש. אבל לכאורה זה למדנו בתורה ו' שצריך להיות בקי ברצוא ושוב, דהיינו בין בעליה ובין בירידה להיות מחובר ונכסף אליו ית' בשפלות וסבלנות.

ונ"ל שיש בזה עומק יותר עפ"י תורה ב"י¹⁰ שלמשפט אמת בחי' רחמים זוכים ע"י שני צדדים דייקא. דהיינו מה שגם לכל אדם בפרטיות יש ימי טובה וימי רעה, עליות וירידות, ימים שיש לו בהם מוחין וימים שבהם מסתלקין המוחין, שבכלליות הטעם לזה כמבואר כאן כי לפני כבוד ענוה ולפני שבר גאון. בין שבר לו גדלות ומשפילים אותו או שזכה לשפלות ומגביהים אותו, ובין שכיון שעלה מדרגה הוא בבחי' גדלות וכשעולה מדרגה שם הוא עדיין בשפל המדרגה, נמצא ע"י שעלה מדרגה התקיים בו משפיל גאים, וכמבואר בתורה כה שאזי מתגבר היצירה של מדמה עד שנדמה לו שלא עלה אלא נפל. בין כך או כך למעשה האדם תמיד מתקיים בו עליות וירידות שהן בחי' משפיל גאים ומגביה שפלים.

ונ"ל העומק בזה שלבד ממה שיש תיקון בכל אחד לבדו שמשפיל גאים כדי שיזכו לשפלות, ומגביה שפלים (מצד החן שיש בהם) כי משכנו את דכא ושפל רוח. יש עניין גדול בשניהם ביחד דייקא, דהיינו יש תיקון נפלא במה שיש לאדם ירידה ועליה, שרק ע"י שניהם זוכה לתפוס את העיקר, שהוא הבקיות ברצוא ושוב, דהיינו הברית והקשר עם הקב"ה בכל מצב. ואולי בזה גם יתבאר מה השבח שאנו משבחים את הקב"ה מגביה שפלים ומשפיל גאים, ובשלמא מגביה שפלים מובן, אבל משפיל גאים, מה כל כך שבח בזה, עד שניתקן לאמרו בכל יום בתפלת שחרית, ומדוע לא משתבח שמגביה גבוהים לגביה מרומים יותר, כגון צדיקים שזוכים למדרגות נפלאות שמעל הזמן והמקום? על כן נראה כנ"ל שאין הכוונה מגביה שפלים או משפיל גאים כפשוטו, שזו מידת הצדק, אלא עומק הכוונה היא כדי שיאיר לאדם בחי' הרחמים, בחי' המשפט האמצעי שאין חילוק כלל בין חסד לדין, כמבואר בתורה ד', שזה עיקר הדעת, ועצם אהבתו ית' המאירה מבחי' אחדותו, ורק ע"י שאדם מתנסה ברצוא וגם בשוב, בעליה וגם בירידה, בעניות וגם בעשירות, רק מתוך שניהם דייקא תופס שהעיקר זה הקשר להקב"ה, שזה עיקר הנסיון שבכל מדרגה, ולא כל כך הנסיון המעשי (כגון לתת צדקה בעשירות או לא להתיימשך בעניות, אע"פ שלמעשה זה בודאי חשוב) אבל העיקר להגיע לזה מצד ההתקשרות להקב"ה, ולא רק מצד הבקיות החיצונית שבכל מדרגה.

וכנ"ל שכבר בששת ימי בראשית בתלית המאורות התקיים משפיל גאים ומגביה שפלים בקטרוג הלבנה ופיוסה, ונקבעה הנהגה זו של עליה וירידה ועי"ז התחדשות בטבע הבריאה כדי שהעולם יהיה מתחדש תמיד ע"י בחי' יעלו שמים ירדו תהומות. וכן כל אדם לישרו תמיד בכל מדרגה, שיצא מאחיזת הצדדים, שע"י שני המצבים אם אסק שמים שם אתה ואציע שאול הנך, יתפוס בקו האמצעי את ההתקשרות והברית להקב"ה. שרק בו אפשר לעבור את העולם בשלום¹¹.

מגביהו אח"כ. והרשע בעת גאונו סובר שהוא טובה לו ואינו יודע כי בנפשו הוא, וזו הטובה בעצמה היא עונשו ודינו, כי זה הכנה לפורענות הרשע ההוא, וכן המיעוט אחר מיעוט להצדיק והוא סובר שזה ענינו ובאמת זה טובתו:

¹² ערבי נחל פרשת עקב דרוש א – ונראה לי דהנה מצינו (משלי טז, יח) לפני שבר גאון ולפני כבוד ענוה, והענין הוא כי כל העולמות נבראו על פי התורה, וכל הנהגתן כל ימי עולם מתנהג על פי התורה, ולכן כל המדות שמצינו שהתורה נדרשת בהן, מוכרח ג"כ שבמדות אלו יתנהג העולם, מאחר שהנהגתן על פי התורה, ומצינו במדות התורה (פסחים כ"ג ע"א) אין ריבוי אחר רבוי אלא למעט, כי מאחר שהוא מרבה ומגדלהו מאד, נתמעט, כי לא תעלה במעלות כו', ורבי השמן בנר הוא סבה לכבות אורו. וכן אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, כי אחר שהדבר נתמעט מאד, ומאן דאיהו זעיר איהו רב אצל הש"י, כי אינו משתמש רק במאנין תבירין, לכן במדות אלה מתנהג העולם, לפני שבר גאון, כשמתנשא ברבוי אחר רבוי אזי נתמעט, ולפני כבוד ענוה, כשנתמעט במיעוט אחר מיעוט אזי נתגדל אח"כ:

¹³ אגרת הרמב"ן – ...ועתה בני, דע ורא, כי המתגאה בלבו על הבריות מורד הוא במלכות שמים, כי מתפאר הוא בלבוש מלכות שמים, שנקאמר (תהלים צג, א), 'ה' מלך גאות לבש' וגו'. ובמה יתגאה לב האדם? אם בעשר 'ה' מוריש ומעשיר' (שמואל א ב, ז) ואם בכבוד הלווא לאלהים הוא, שנקאמר (דברי הימים א כט, יב), 'והעשר והקבוד מלפניך', ואין מתפאר בכבוד קונו? ואם מתפאר בחכמה 'מסיר שפה לנאמנים, וטעם וקנים יקח' (איוב יב, ט). נמצא הכל שונה לפני המקום, כי באפו משפיל גאים וברצונו מגביה שפלים, לכן השפל עצמו וינשאף המקום....

¹⁴ תורה ב' אות ודו ועל ידי מה זוכה לביחית משפט? על ידי צדקה. שעל ידי צדקה אוזין במדת המשפט, כמו שכתוב (דברים לג): "צדקת ה' עשה ומשפטי". וכמו שכתוב (תהלים צ"ט): "משפט וצדקה ביעקב" וכו'. כי צדקה הוא על ידי משפט, כמו שכתוב (שם ע"ה): "אלהים שופט, זה ישפיל וזה ירים". שמוריש לזה, ומעשיר לזה. וכשנותן צדקה הוא בביחית זה ישפיל, שמחסר ממונו, ובביחית וזה ירים, שמעשיר לעני. נמצא, שאוחז על ידי זה במדת משפט: עי"ש שביארנו את כל התורה על פי יסוד הזה.

¹⁵ ואולי תבאר בזה שיחה מרבי לוי יצחק זצ"ל שאדם שמתאונן כמה רע לו, אזי הקב"ה אומר לו זה רע? אני אראה לך מה זה רע, וכשאדם מודה כמה טוב לו, הקב"ה אומר לו זה טוב? אני אראה לך מה זה טוב. ולכאורה תימה בשלמא כשמודה על הטובה ניחא אבל

עד כאן ההקדמה

תורה קסח [י"]

כשבת לאדם גדלות דהיינו גאוה וגסות רוח **סימן שיבא לו צרה ח"ו** [י"] כי כל הנפילות הם מחמת גדלות/ט, **כמ"ש (משלי יו)** **לפני שבר גאון**, רוצה לומר שתמיד כל שבר קדם לו גאוה. וכן כתוב (משלי כט כג) **"גאות אדם תשפילנו"**. וכתוב (משלי טז יח) **"לפני כשלון גבה רוח"**. וכתוב (משלי יח יב) **"לפני שבר יגבה לב איש"**. וכן בתפלה אנו משבחים את הקב"ה משפיל גאים. ובעירובין יג: המחזור על הגדולה גדולה בורחת ממנו, וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו. ואומר כאן רבנו שה"שבר" שבא בגלל הגאוה, הוא צרה שתבוא עליו/כא. וראה תורה פב תנינא/כב שהגאוה היא שאדם פונה מהקב"ה ונעשים בחי' אחור באחור, ועל כן הוא נמצא בהנהגה של שלא כסדר.

שרע לו, הרי אין אדם נתפס בצערו. ואולי אפ"ל שאין הכוונה שבגלל שמתאונן נענש, אלא אומר לו זה רע? אני אראה לך רע הרבה יותר נורא ואעפ"כ הוא טוב, כי אין רע בעולם כלל, ואני אראה לך טוב שאין כמוהו, וגם הוא יכול להיות נדמה לרע, בלי הברית והקשר להקב"ה. רואים בחוש אחרי השואה הנוראה, עברו רק כמה עשרות שנים וזכינו שמי שרוצה יכול לחיות בארץ הקודש שמאות שנים נכספו לה, בקלות חי בה, ובשפע שמעולם לא היה כמוהו, אדם הפשוט ביותר יש לו, מה שמלכים גדולים לא היה, כמו מקרר ותנור ובקלות טסים בכמה שעות מארץ לארץ ומתקשרים מארץ לארץ וכו'. אעפ"כ כמו שבשואה רבים נפלו מהיהדות, באותה מדה מרוב טוב רבים נופלים מהיהדות, כי ימי הטוב וימי הרע בעצמם הם קצוות, ושניהם זה לא הטוב האמיתי. ורק ע"י שמבין בין בטוב ובין ברע שהעיקר זה הקו האמצעי הקושר את המלכות לכתר בחי' הבריח התיכון, אזי בין בשואה ובין ברוב טובה הוא מחובר לטוב האמיתי.

^א לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^ב עיין שיש"ק ח"ו סימן תח

^ט ראה לק"ה שחיטה ג' ג'. ונראה כוונתו שם לתורה שלנו.

^כ משלי פרק טז (יח) **לפני שבר גאון ולפני כשלון גבה רוח:**

מלבי"ם /באור הענין/ (יח-ט) לפני שבר גאון וכו', טוב שפל רוח וכו' – העונה והגאוה שניהם בבחירה, המתגאה מגביה א"ע למעלה ממדרגתו, והענו משפיל לכת ומכיר ערך האדם כי אין לו להתגאות כי הוא בשר ודם, ושפל רוח הוא הקצה האחרון נגד ענוה שהוא האמצעי בין גאוה לשפלות, הענו מרגיש בכבודו רק הוא ענו מפני בחירתו, והשפל רוח ציורי רוחו ישפילו אותו עד שלא ירגיש כלל כשיבוזו אותו, ובכל המדות טוב הדרך המצוע, אבל בגאוה הזוהירו מאד מאד הוי שפל רוח, שטוב ללכת בקצה האחרון, אבל אין טוב שיהיה שפל רוח טבעי בלתי מרגיש, רק טוב שפל רוח את ענוים – שיהיה השפלות מסבת ענוה שהיא בחיית שכלית ע"פ החכמה וחקיה, וגבה רוח הוא מי שציורי הרוח נגבהים אל הלב ומתנשאים להתגאות ובכ"ו עדיין לא יצאו אל הפועל, כי הלב מושל על ציורי הרוח ויכול להשפיל עם רוחו, אבל אם פועלים על הלב עד שהתפעל מהם ונעשה גבה לב, אז הוא תועבה (כמ"ש תועבת ה' כל גבה לב, ויקבל עונש, כמ"ש יד ליד לא ינקה), ואז יקנן בלבו מדת הגאוה, ונקרא גאה, ואם יצורף אליו שהוא ג"כ עשיר וגבור, אז יש בלבו גאה וגאון, וקרוב הוא אל שישבר, כמ"ש לפני שבר יגבה לב איש, ואמר פה לפני שבר גאון, ומי שהוא רק גובה רוח, ועדיין לא גבה לבו ולא בא לכלל גאוה, קרוב אל הכשלון, אחר שהגאוה י"ל מלחמה עמו ובקל יכשל, וז"ש לפני כשלון גובה רוח – ועת יכשל, אחר המכשול הוא השבירה, ואז יקדם הגאון, כמ"ש לפני שבר גאון – כי גובה רוחו משל על הלב עד שבא לכלל גאון, וא"כ טוב שיהיה שפל רוח את ענוים – להיות שפל רוח בתכלית השפלות, שזה לא יכשל וכו' שלא ישר, מחלק שלל את גאים – הגם שידמה לו שמחלק שזה לא יכשל וכו' שלא ישר, מחלק שלל את גאים – הגם שידמה לו שמחלק עמהם שלל וריוח רב, כי פתע ישר וישפל, אבל תכלית הענוה כבוד כמ"ש ולפני כבוד ענוה:

מלבי"ם /באור המלים/ (יח-ט) גאון, גאים – הגאוה היא תכונה שמתגאה ברוחו, והגאון הוא מי שהוא גדול באיזה מעלה כמו בעושר או בגבורה שע"י מתגאה, עד שהגאוה תהיה גם בלא מעלה, והגאון הוא בעבור מעלה, כמ"ש ישעיה (י"ג י"א) ובכ"מ ויש הבדל בין גאה וגאון וגובה לב, ובין גובה רוח, שהרוח הוא המעלה ציורים על הלב וגובה רוח יעלו ציורי גאוה מעומק נפשו, ועת ימשלו בו ויפעלו על הלב שהלב מציין הכח המושל בנפש, נקרא גובה לב, ואז ימצאו בו גאוה וגאון, ותמצא בכל מקום שהרוח פנימי מן הלב, ומורה תנועת הכח בעומק הנפש, והלב מוציא הכח וממשלתו, והכשלון קודם אל הנפילה והשבר, כמ"ש המה כשלו ונפלו, וכשלו בס רבים ונפלו ונשברו, וע"כ מיחס גובה רוח לפני כשלון, וגאון לפני שבר, וההבדל בין ענוה לשפל רוח כבר בארו הקדמונים:

^{כא} וראה לעיל בשיחות בשם הבערדיטשובער שהמתגאה אשתו מבזה אותו. עי"ש מי שהוא מתגאה רבו, יתיר, יסגי, לעלא מן דר"גיה, אזי יוסב בת זוגיה דהות פרישא. היא מבזה אותו ומפרשת לו היטב את מדרגתו האמיתית.

^{כב} תורה פב תנינא – וזה שאנו רואים, שלפעמים הולך להאדם שלא כסדר, כי שלמות של כל הדברים אינו אלא כשהם מיוחדים ומקשרים בו יתברך, כי השלמות והמלוי היא החיות. כי איבר שנסתלק ממנו החיות, אזי נקרא חסרון. והחיות היא המחזין והשכל, כמו שכתוב (קהלת ז): **"והחכמה תחיה וכו"**, והחכמה היא בחינת מה ב"ח מ"ה, מ"ה חיינו מ"ה בחנו. ומ"ה הוא אדם, כי לית אדם בלא אלה (ב), הינו הוי"ה במלוי אלפין. הינו הקדוש ברוך הוא הוא חיות של כל הדברים, כמו שכתוב (תהי"ה ט): **"ואתה מחיה את כלם"**. נמצא את הבחינה מלכות, חיה כשהיא מקשרת לאדם, לבחינת מ"ה, הינו להקדוש ברוך הוא, אזי יש לה שלמות. כי השכל שהקדוש ברוך הוא שם בהנהגת מלכותו, בזה הוא מחיה אותה, כמו שכתוב: **"החכמה תחיה"**. וזהו (תהלים כ"ד): **"לה' הארץ ומלוואה' כשהארץ, הינו בחינת חיה מלכות מקשרת לה'**, אזי הוא במלאו ובשלמות: ומי שמחלק בחינת חיה, מלכות לעצמו, שאומר: **אנא אמלך בזה הוא מחלק ומפריד אותה מהקדוש ברוך הוא, אזי אינה בשלמות**. כי עקר חיותה מ"ה, הינו השכל. וזה (ירמיה י): **"כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין**

וכן לעומת זה כשהוא שפל וענו/כג, סימן שיבוא לכבוד גדול, כמ"ש – כמו שכתוב (שם טו/כד) [כ"ה/כו] ולפני כבוד ענוה ובעירובין יג: כל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו, וכל הבורח מן הגדולה הגדולה מחזרת אחריו. וכן אנו אומרים בתפילה הקב"ה מגביה שפלים. וכתוב (ישעיה נז טו/כז) אשכון את דכא ושפל רוח, וכתוב (משלי כט כג/כ"ו) "ושפל רוח יתמוך כבוד":

עד כאן ביאור חברותא לתורה קסח

בעניין המדרש הנ"ל שמשנברא העולם הקב"ה עוסק בלהשפיל גאים ולהגביה שפלים. ובשלמא מגביה שפלים הוא מגילוי טובו אבל משפיל גאים, היתכן שדומה ליושב עם מקל וכל מי שמרים את הראש מכה בו להשפילו? ותיירצנו שאכן כך הוא אלא שגם זה ממדת טובו כי הוא סוד ההתחדשות, וכמבואר בתורה רסא – כשנופל אדם ממדרגתו ידע שמן השמים הוא, כי התרחקות תחלת התקרבות, על כן נפל שיתעורר יותר להתקרב להשם יתברך, ועצתו שיתחיל מחדש לכנס בעבודת ה'. כאלו לא התחיל עדין כלל מעולם. וזה כלל גדול בעבודת ה' שצריכין ממש בכל יום להתחיל מחדש:

נראה לומר שגם אברהם אבינו כשהקב"ה אמר לו לך מארצך, וממולדתך, ומבית אביך, היה זה בבחי' משפיל גאים, כי כבר היו לו המוני חסידים בחרן כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן, והקב"ה אומר לו שילך לחפש ארץ רחוקה ולהתחיל הכל מחדש.

וראה להלן מאמר בעומק סוד ההתחדשות

ירושלים ליל חמישי ט' חשוון תשע"ז

בס"ד

לך לך, סוד ההתחדשות

ויאמר יְדוּד אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלַדְתָּהּ וּמִבְּיַת אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרְאַנִי: (בראשית יב א)

ממה שאמר לו "לך לך" ולא אמר לו עזוב הכל ובא אל הארץ, נ"ל שרמוז בזה עניין עמוק, ש"לך לך" הוא לא רק מארצך, אלא גם ממני, כפי שאני בארצך, דהיינו בחי' ניסור לצורך חיבור חדש, כי אם היה אומר לו בא, זו לא התחדשות ממש, אלא המשך מתוקן של מה שהיה, ואינו דומה קו מיושר, לקו חדש, ודף מחוק לדף חדש. כי התחדשות נכונה, היא להתחיל מחדש, כאילו לא עבד מעולם את הקב"ה, כפי שיבואר לקמן בשיחות הר"ן.

ונראה שבזה התחיל למעשה תיקון העולם, כידוע שמאברהם אבינו התחיל עולם התיקון, ובמדרש הוא נקרא אחות לנו קטנה, כי הוא איחה את הקרע, שהלך והתרחב מחטא אדם הראשון במשך אלפים שנה. ונראה שזו עוד מהדורא של בריאת העולם, שהיה בונה עולמות ומחריבן. והכלל תמיד, שכל סותר הוא עמ"נ לבנות טוב יותר. וכמבואר בספרים סוד הירידה צורך עליה/כ"ט

והקב"ה חוזר על זה שוב ושוב בכמה וכמה מהדורות. תחילה לפני הבריאה היה בונה עולמות ומחריבן כמבואר במדרש, ועוד מבואר בכהאריז"ל שברא תחילה עולם הנקודים, שהוא עולם הקלקול, ורק אח"כ עולם התיקון. גם

כמו"ק. פרוש: שכלם אין כל כף גדול להחיות את מלכותם, וכשהוא מחלק את מלכות לעצמו, אזי הולך לו שלא פסדר, כי הוא בתוך בחינת שלא פסדר, הינו מלכות, חנה, תשר"ק. וכשזאת הבחינה חנה היא מקשרת להאדם, הינו להקדוש ברוך הוא, אזי הולך לו פסדר, כי באתר דאית דבר, נקבה לא אדבר תמן' (זהר חקת קפג נעין זהר בא דף לח לט). נמצא כי בחינות חנה שלא פסדר נתבטלים על ידי האדם פסדר: כג ענו – פרש"י בסוף פרשת בהעלותך – שפל וסבלן.

כ"ד משלי פרק טו (לג) יראת יְדוּד מוטר חכמה ולפני כבוד ענוה:

רש"י (לג) ולפני כבוד ענוה – הענוה גורמת שהכבוד בא:

כ"ה עין גם משלי יח יב

כ"ו משלי פרק יח (יב) לפני שבר יגבה לב איש ולפני כבוד ענוה:

רבנו יונה – לפני שבר יגבה לב איש ולפני כבוד ענוה. כאשר כתוב "ושפל רוח יתמוך כבוד" (כט, כג):

מצודות דוד (יב) יגבה לב – כי המקום מגדלו בעבור יגבה לבו למען תכפל צערו בבוא השבר. ולפני כבוד ענוה – כי הכבוד הוא גמול הענוה א"כ הענוה תקדם לה:

כ"ז בישעיהו פרק נז (טו) כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכנז ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים: ועיין סוטה ה. שדרשו אני את דכא ופרש"י אני מרכיז שכינתי אצלו.

כ"ח שפל רוח יתמוך כבוד – ביאור הגר"א – יתמוך כבוד, כי לא לכולם ינתן כבוד לפי השפלתם לפני ה', אלא לפעמים משלם לעוה"ב חלקו, אך כשהיה לו כבוד מתחילה בהשפלתו יתמוך הכבוד שהיה לו מתחילה:

כ"ט אגב בלקוטי מוהר"ן לא נזכר הלשון צורך עליה אלא תכלית העליה. עיין תורה כב ותורה יב תנינא. אבל כאן אנו מדברים מצורך עליה וכמו שנראה כוונת רבנו בתורה יט אע"פ שלא נקט בזה הלשון.

מובא שכל אלפים שנה ראשונות של העולם, היו עולם התוהו, כלפי אלפים שניות, שבהם נולד אברהם אבינו שהתחיל עולם התיקון.

ושוב אחרי הבריאה ביום הרביעי ציווה ללבנה מעטי עצמך, ומיד (בברכת הלבנה) וללבנה אמר שתתחדש. וביום השישי הפיל תרדמה על האדם כדי לבנות לו אשה. ובאותו יום חטאו בעץ הדעת, ונגרם חורבן עצום, כדי לבנות עולם טוב יותר, כמבואר בתורה יט שכל קדש הבא מלמעלה יש בו חסרון, ועל כן ציווה את אברהם אבינו על המילה, והיא נקראת ברית ברית, לשון חיתוך והפרדה של הערלה, כדי לזכות לחיבור וברית טוב יותר עם הקב"ה.

ואחרי החטא פרש מאשתו וישב ק"ל שנה בנחל, וברא חורבן, כמבואר במדרש שהוליד מזיקים ושדים לילין ורוחין, ודייקא נפילה נוראה זו הפכה לעליה היותר גדולה שאפשר במתן תורה. כמבואר בחסד לאברהם (ד' נד) שהן נשמות ישראל, שדייקא כיון שבאו בלא נקבה, היו נשמות מעולות וגבוהות מאד/ל, אלא שהיו מלוכשות בהמן קליפות שדבקו בהן לינק מהן, ע"י שהיו בלא שמירה של הנוקבא. ולכן היה צריך להעביר עליהן חורבן אחר חורבן, דהיינו התחלה חדשה כמה פעמים, כדי לזכך אותן בבחי' ירידה צורך עליה כנ"ל. כי הן דור המבול שאחרי אלף שש מאות חמישים ושש שנים החריב הכל, ולא השאיר אלא תיבה עם זוג מכל מין מבעלי חיים, וארבעה זוגות בני אדם, וכל השאר היו סיגים ורע שנכחד. והן דור הפלגה שאחרי שלש מאות שלשים שנה, כמה מאות אלפים סיגים שרצו לעלות להלחם בו ית', ונהפכו לקופים ופילים. ואחרי חמישים שנה אנשי סדום ועמורה, ארבע ערים שנהפכו, ולא נשאר מהם אלא לוט ובנותיו, שמדם יצא משיח, והם נפשות ישראל שירדו למצרים, לבור ההיתוך האחרון, כדי שיפרדו מהם הסיגים, ויצאו לכל היותר חמישית בלבד, עם טהור לקבל את התורה, ולהיות ממלכת כהנים. ועדיין עוד לא הושלם התיקון, והיו צריכים שני חורבנות וגלות הארוכה האחרונה, והמוני הריגות המוניות, ושואה, ועדיין לא הגיע התיקון האחרון, מלחמת גוג ומגוג ע"י משיח.

גם המעשה ששרה נלקחה ע"י "הלא טוב", פרעה, ושוב ע"י "הלא טוב", אלימלך, איתא בספרים שהיתה כל כך בדביקות שלא היה שייך לה יחוד והולדה כלל. עוד שמעתי על הנפש אשר עשו בחרן היה ע"י יחוד האהבה שלהם שע"י נבראו נפשות של רצון ואהבה להקב"ה ואעפ"כ היה בחרן דייקא כי היה בזה בחי' חרון ולכן לא היה יכול לבא להולדה גשמית לקיום פרו ורבו, כי היה בחי' קדש הבא מלמעלה שהוא בחי' אהור באהור כמבואר בתורה יט. וכמו אדם וחוה שנבראו בתכלית הדביקות שאפשר, שהיה להם גב אחד משותף, ואעפ"כ היה חיבור חסר, שעל זה נאמר "לא טוב היות האדם לבדו". וזה כעין מאמר "שהלא טוב יקח אותך" במעשה מבת מלך, כי רק ע"י חזרו פנים בפנים ע"י החיפוש של המשנה למלך.

וכמו ששמעתי מקשים מדוע אברהם לא נזחר שלא תבוא לכך שיקחו אותה פרעה ואבימלך אלא שהבין שיש בזה איזה תיקון מוכרח וידע שהקב"ה ישמור אותה מפגם. כמבואר בזה שראה מלאך מהלך עמה ושומר עליה וגם איתה בכתבים שהיתה נשמה מאצילות שאין לסט"א אחיזה בה כלל. ואעפ"כ משמוש ידים היה כמבואר בפרש"י ומדוע לא מנע ממנה גם זאת.

עוד גם סבלו אברהם ושרה הרבה שנות עקרות עד שזכו להוליד בן צדיק. גם הולדת ישמעאל קדמה ללידת יצחק בבחי' ירידה צורך עליה ובונה עולמות ומחריבן ושוב מיצחק נולד עשו עליו נאמר הוא שוא שבראתי בעולמי ורק אח"כ יעקב, וגם יצחק היה צריך להעקד על המזבח ופרחה נשמתו כדי להוליד את יעקב כמבואר בספרים שיצחק אבינו בתחילה היה מסטרא דנוק'. וכל זה מצד הקב"ה.

אבל יש בחי' בונה עולמות ומחריבן שכל אדם צריך לקיים בעצמו, כשהוא נבנה עד החתונה, ואזי מקיים על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו. ואז מתחיל חיים חדשים, ושוב מחפש אותו הקול של לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל וכו'.

כי לך לך לא נאמר לאברהם אבינו בלבד, אלא היא בת קול שנמצאת תמיד בעולם, ומי שמשיב אותה ללבו, ומקיים אותה, נחשב שאליו נאמר הדיבור, כמבואר שפת אמת/לא. דהיינו שהדיבור הזה רק סיפור מעשה שהיה, אלא הוא עצה, שצריכה לחייב כל אדם להתחיל בכל פעם את כל עבודת ה' שלו מחדש.

וצ"ע גדול!!! הא כתיב לא תטוש תורת אמך? ויש חיוב על הבנים לנהוג במנהג אביהם/ב? ובפרט מי שיש לו רב כיצד יהרהר לשנות ממה שלמד אצלו, ושמה הוא כמהרהר אחר השכינה, כחז"ל בסנהדרין קי.

ומאידך גם צ"ע הרי רבנו מזהיר מאד כמה פעמים ממפורסמים של שקר, ומי שמקורב למפורסם ש"ש כיצד יכול לעזוב אותו, הרי אסור להרהר אחר רבו ולא לחלוק עליו.

גם לאברהם אבינו היה מנהג אבות, ותורת אבות, שהרי למד שמונה שנים אצל נח, כמבואר בסדר הדורות, ושלשים שנה אצל שם. ואעפ"כ אומר רבנו בתורה קמב שלאברהם אבינו לא היה ממי ללמוד.

^ל כמבואר גם במשנת חסידים ירידת הנשמות א ה.

^{לא} שפת אמת ספר בראשית - פרשת לך - שנת (תרל"ב) רמב"ן הקשה שנאמר לך לך בלי שנזכר מקודם חיבתו. ובוז"ק נראה כי זה עצמו השבח ששמע זה המאמר לך לך שנאמר מהשי"ת לכל האנשים תמיד כמ"ש וי לאינון דשינתא בחוריהון ואאע"ה שמע וקיבל. וממילא נקרא רק הדיבור אליו כי הלא לא נמצא מיוחד לשמוע. רק הוא אבל בודאי זה השבח בעצמו שהי' מוכן לקבל המאמר:

^{לב} עיין בזה ספר כל נדרי. וקיצור הדברים בשיעור 398 מאתר עולמות.

משמע שאת מה שרצה ממנו הקב"ה במאמר לך לך, היה צריך לגלות מעצמו, וכל מה שלמד מרבתי הזקנים היה עניין אחר לגמרי.
כי הם היו רק בבחי' שמירת הקיים, בלא שום חדוש. וכ"ש שלא עשו נפשות בעלי תשובה וגרים, שזה עניין חדש לגמרי שלא היה שייך להם כלל, וזה לא היה לאברהם ממי ללמוד, דהיינו את סוד ההתחדשות.
וכך כל מדרגה, מסתיימת בשמירת הקיים, ואז צריך לשמוע את מאמר לך לך למדרגה גבוהה יותר.

בקבלת שבת אנו אומרים "שמור וזכור בדיבור אחד השמיענו קל המיוחד". כידוע שבלוחות ראשונות כתיב "זכור את יום השבת" ובלוחות שניות "שמור את יום השבת", וקשה א"כ מה אמר הקב"ה במעמד הר סיני אלא שהקב"ה אמר בדיבור אחד את שניהם, כמ"ש "אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי".
כי שמור וזכור הם שני יסודות חשובים שא"א זה בלא זה, וכנ"ל שא"א בלא מצות לא תטוש, שהרי יהודי הוא מי שממשיך לקיים את אותם מצוות שקבלנו בהר סיני, ו"דור לדור יגיד אמתך" והמסורת היא עיקר שמירת היהדות, ואם איזה דור יחדש מצווה, הרי זו כבר לא יהדות אלא דת אחרת.
מאידך כל קו בלא התחדשות, תמיד באופן מצטבר הוא יטטה ויתעקם, בגלל כל מיני נטיות ופניות של המעבירים אותו (וכמו המשחק טלפון שבור כידוע) וזה בחי' נחש שגם הוא מתחיל בכל פעם מחדש, אבל תמיד פונה לעצמו, פעם לימין ופעם לשמאל. לעומת המשיח (גמט' נחש) שאפילו אחרי ששת אלפים שנה יתחיל מחדש כאילו מעולם לא עבד את הש"י, ואעפ"כ דייקא ההתחדשות הזו תביא אותו להתחלה של קודם הבריאה בבחי' סוף מעשה במחשבה תחילה שאפילו בסוף עולם העשיה יהיה באותו יושר של תחילת המחשבה (כמ"ש שהקב"ה יאמר לו "בני אתה אני היום ילידתיך").

זכור ושמור זה בחי' איש ואשה. ובתורה פב תנינא קורא אותם אחר וקדם. כי הקדם פונה קדימה אל החוץ לקבל שפע חדש, והאחר פונה אל השפע עצמו לשמור ולבנות אותו. וזה חכמה ובינה כידוע שחכמה היא ידיעות שמקבל מבחוץ ובינה שמבין דבר מתוך הדבר שקבל. כידוע שהאיש יוצא ומביא חידוש והאשה שומרת ומטפחת ומתקנת אותו/ל¹. ובפרט בהולדה שבלי אשה נהפך לשדים ורוחות רעות ומזיקים ורק ע"י האשה נהפך לוולד וגדל להיות אדם שלם שבכוחו לתקן ולא להזיק (כחז"ל אדם מועד לעולם).

ועל כן רבנו כל כך דיבר והדגיש את החיוב להיות מתחדש² בכל יום, ואפילו איש פשוט צריך אפילו כמה פעמים ביום להתחיל מחדש להתקרב להש"י כאילו רק היום התחיל להתקרב אליו ית'. ואמר שמי שבעוה"ז עולה מדרגא לדרגא יזכה לזה גם בעוה"ב/ל³. וזה חדוש עצום, כידוע שעה"ב הוא עולם השכר ואין בו שום עליה, אלא מבח איזה עליה בעוה"ז, ואחרי הפטירה אין עוה"ז.

ואעפ"כ אמר אני קנן חדש מלא ישן, ואמר (שיש"ק ח"ב קלא)⁴ אפילו תקמטו את הספר שלי ובלבד שלא לעבור על סעיף בש"ע.

ועל כן אברהם אבינו אע"פ שהיה חידוש נפלא בהתחדשות, שגילה בעצמו שיש מנהיג לבירה, ועמד לבדו נגד כל העולם במסירות נפש, ואפילו כשהושלך לאש באור כסדים, והיה רץ ברחובות וצועק ומפרסם שיש ה' (רמב"ם ע"ז פ"א וחי"מ שצה) שהוא מנהיג יחידי לעולם. וכל חייו היה אברהם הולך מדרגא לדרגא, כמבואר במשך חכמה/ל⁵ שמדייק בפסוקים כיצד לוט בכל פעם נעשה יותר טפל אליו, שתחילה הלך אתו ואח"כ עמו ואח"כ את אברהם, כי אברהם היה מתחדש בכל פעם ועולה מדרגא לדרגא, עד שכבר לוט לא יכול לסבול ואמר אי אפשי באברהם ואלקי כמבואר בפרש"י עה"פ (שם יג יא) ויסע לוט מקדם.

ולכאורה לפ"ז שהיה אברהם אבינו כל כך חידוש בהתחדשות היה טבעי מאד אם היה מזולזל בכל הזקנים שרק שומרים על הקיים וכמו שאמר רבנו בשיחות הר"ן אות נא – אין טוב להיות זקן הן חסיד זקן, והן צדיק זקן, זקן אין טוב. כי צריך רק להתחדש בכל יום להתחיל בכל עת מחדש. (גם חז"ל כינו את היצה"ר זקן וכסיל)

¹ יבמות סג. – ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב אעשה לו עזר כנגדו זכה עזרתו לא זכה כנגדו ואיכא דאמרי ר' אלעזר רמי כתיב כנגדו וקרין כנגדו זכה כנגדו לא זכה מנגדתו אשכחיה רבי יוסי לאליהו אמר ליה כתיב אעשה לו עזר במה אשה עזרתו לאדם אמר ליה אדם מביא חטיין חטיין כוסס פשתן לובש לא נמצאת מאירה עיני ומעמידתו על רגליו (הובא בילקוט שמעוני בראשית פ"ב רמז כג)

² עיי' שבחי הר"ן ו' ושיחות הר"ן מח נא תורה רסא וסוף תורה סב. ובמשיבת נפש ח"א אות מז מח ובח"ב אות ו' ח' יד' ועוד הרבה שם. עיי' שיש"ק ח"ו תקמב ח"ב אות פא ואות קפה ואות פה ועיי' לק"ה בשר בחלב ד' אות א' ועיי"ש גם אות ב' עפ"י תורה קבג שהצדיק כדי לקרבו גורם לו לסלק ממנו השכל העצמי כדי שיוכל להתחיל מחדש עם שכל של הצדיק

³ שיש"ק ח"ב פה – אָמַר רַבֵּנוּ: כְּשֶׁהָאָדָם הוֹלֵךְ בְּזֶה הָעוֹלָם מְדַרְגָּא לְדַרְגָּא וְאֵינוּ מְפַסֵּיק לְהִתְחַדֵּשׁ וְלְהַמְשִׁיךְ בְּעִבּוּדַת ה' גַּם בְּעוֹלָם הַבָּא מְשִׁיךְ לְעֵלּוֹת מְדַרְגָּא לְדַרְגָּא.

⁴ שיש"ק ח"ב סימן קלא – כְּשֶׁשָּׂאֵל פְּעַם אֶחָד מֵאַנְ"שׁ אֶת רַבְּנוּ שִׁיפְרֵשׁ לוֹ דְּבַר בְּסֵפֶר לְקוּטֵי מוֹהֲרָן, לֹא עָנָהוּ רַבְּנוּ כְּלוֹם, רַק אָמַר לוֹ: "יְכוֹל הֵנָּה לְקַמֵּט אֶת סִפְרֵי כְּפֵי רְצוֹנָךְ (לוֹמֵר בּוֹ פִירוּשִׁים כְּלַבְבְּךָ) אוֹלָם אֵל תִּפְגַּע בְּסַעֲיֵף קָטָן שְׁבִשְׁלָחַן עֲרוּךְ!" "קַעֲנֶסֶט קִנְיִיטְשֵׁן מִיֵּין סִפֵּר וְוִי אָזוּי דוֹ וְוִילֶסֶט אָבְעֵר וְאָלֶסֶט נִישְׁט טְשֶׁפֶען קִיִּין סַעֲיֵף קָטָן פֿון שְׁלָחַן עֲרוּךְ!" וְרֵאָה גַם שִׁישׁ"ק חֲדָשׁ ח"ג סִימָן שֵׁנִי אֵרִיכּוֹת בּוֹה בְּהַעֲרוֹת שֵׁם

⁵ [בראשית יב ד] עה"פ וילך אתו לוט המשך חכמה מדייק שכאן כתוב וילך אתו ולקמן (יג א) ולוט עמו ואח"כ (יג ה) וגם ללוט ההולך את אברהם. וזה לשונו – קודם ביאתו לארץ ישראל היה לו לוט חבר ורע ולכך כתיב אתו וכשהיו בארץ ישראל וראה ד' פעמיים נתקדש בקדושה יתירה עד כי היה לוט רחוק הרבה ממנו ולכן כתיב (לקמן יג, א) ויעל אברם ממצרים כו' ולוט עמו דרך לוט מצד בחינתו הלך אתו כחבר ורע לכך נאמר (יג, ה) וגם ללוט ההולך את אברם, כי הוא לא הבין גודל השגתו ומעלתו והבין.

אעפ"כ אברהם אבינו הבין שחייב גם ללמוד את תורת הזקנים נח ושם ועבר מה שקבלו מאדם הראשון כנ"ל, וכנ"ל ששמור וזכור בדיבור אחד.

וסוד ההתחדשות הוא החילוק במדרגות הצדיקים, ומשיח יהיה חרוש עצום בזה שבכל יום יתחיל מחדש ממש, כאילו מעולם לא עבד עדיין את הקב"ה, כמבואר בשיש"ק בשם רבי אלימלך מליונסק/לח. ורבנו שאמר על עצמו שזכה לבחי' משיח, סיפר שהיה מתחדש בכל יום כאילו לא התחיל עדיין לכנס בעבודת ה' כלל/לט. ועיקר ההתחדשות היא לתפוס כל נפילה והתרחקות ממנו ית' בקרש קפיצה להתקרבות גדולה יותר, ע"י שצועק ומבקש דייקא ממעמקים קראתיך ה'. ולהתחזק שעיקר כבודו ית' הוא דייקא ע"י שמתקרבים היותר הרחוקים ממנו ית'. אמנם יש בחי' שהתרחקות דייקא היא קירוב הגדול ביותר, כי אז האדם עם הקב"ה בסוד אחור באחור, כמו אדם ואשתו כשנבראו שהיה להם גב אחד משותף (ערובין יח). כך גם המרוחק בבחי' מסויימת דבוק יותר בהקב"ה אלא שזה בבחי' הסתרה/מ. אבל כל המעלה שלה היא רק כששאוף ומבקש להתנסר ממצב זה ולזכות להארת פנים בפנים. וזה מה שאמר הקב"ה ללבנה (חולין ט) כדי לבא אלי פנים בפנים את צריכה למעט עצמך. וכשהתרחקות היא מגבירה את החשק והכסופים (כמבואר בתורה סו) אזי יש בה מעלה גדולה אפילו על הפנים בפנים, כמבואר בלק"ה ברכת המזון ד' כ' כי יש בחי' שהחיבור אל הדבר ע"י הכסופים הוא חזק יותר מהחיבור בפועל. וכעין שמצינו בשכר פסיעות לבית הכנסת כלשון המהר"ל (נתיבות עולם נתיב העבודה פרק ה) וידוע כי המתנועע אל דבר הוא דביקות גמור עם המתנועע יותר ממי שהוא קרוב לו כבר, כי המתנועע אל דבר הרי אינו עמו ועם כל זה הוא הולך אליו וזהו דביקות וחבור גמור.

ובוודאי אסור לאדם לגרום לעצמו ירידה שזה בחי' אחטא ואשוב שאסרו חז"ל. וכן מבואר בתורה ו' תורת התשובה, שצריך להיות בקי ברצוא ובקי בשוב, והבקיאות היא שתמיד להשתדל ולכסוף רק ליותר דביקות/מא. אבל א"כ קשה כיצד יכול אדם להתחיל בכל יום מחדש. אבל הכוונה שבעיון נכון בגדולת הש"י ושפלותי, אפשר בכל זמן לתפוס עד כמה עדיין אני רחוק מהעבודה שראוי לי לעבוד, ועי"ז להתחיל שוב ביתר שאת לצעוק ולכסוף להתקרבות, ובכל רגע להקשיב ולשמוע את הבת קול לך וכו' מכל הזקנות והעצלות שבך, וגם זו שמתלבשת במצוות השמירה הנ"ל. ובאמת זו עבודה קשה ובה נבחנות מדרגות הצדיקים ואעפ"כ היא חיוב גם על כל איש פשוט לפי מדרגתו כנ"ל.

וזה בחי' שלום בית שאע"פ שצריך מאד לכבד את בחי' השמירה (כנ"ל ללכת בדרך אבותיו), אעפ"כ צריך לשמוע לבת קול "לך לך מבית אביך", ולדעת שהרבה פעמים השלום בית, בין שמור וזכור הנ"ל, הוא לומר שלום לבית השמירה, כי ע"י התחדשות יזכה לשלום וחיבור גדול יותר עם הקב"ה.

לח שיש"ק ח"ו - תקמב - אָמַר הַצַּדִּיק רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ מְלִיצֶנְסֶק וְצ"ל, הַהֶבְדֵּל בֵּין מְשִׁיחַ לְשָׂאֵר הַצַּדִּיקִים הוּא 'פְּתִינוּק הַגְּמוּלָה עָלַי אִמּוֹ' שְׂמִיחַ יִתְחַלֵּל בְּכָל יוֹם עֲבוּדָתוֹ מֵאִין, וְיַעֲבֹד אֶת ה' בְּתַכְלִית הַהִשְׁגָּה וְהַמַּעֲלָה. וְיִהְיֶה מוֹסִיף בְּעֲבוּדָתוֹ עַל כָּל הַיָּמִים הַקּוֹדְמִים שְׂעֵבֵד בָּהֶם אֶת ה' וְכֵן מִיּוֹם לְיוֹם, מֵה שְׂאִין בֵּין שְׂאֵר הַצַּדִּיקִים שְׂעוֹבְדִים הֵם אֶת ה' בְּכָל יוֹם בְּתוֹסֶפֶת עַל מֵה שֶׁהִשְׁיִגוּ בַּיָּמִים הַקּוֹדְמִים, וְעַל מֵה שֶׁזָּכוּ בַּיָּמִים הַקּוֹדְמִים מוֹסִיפִים הֵם בְּקֶדְשָׁתָם, מֵה שְׂאִין בֵּין מְשִׁיחַ שְׂהוּא יִתְחַלֵּל בְּכָל יוֹם וְיוֹם בְּיַלְד קָטָן לְלֵא הַשְּׁבוּן הָעֵבֶר כְּלָל. בְּבַחֲיַת הַפְּתוּב "בְּנֵי אֶתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִידֵיִתֶיךָ שְׂאֵל מִמֶּנִּי" וְכו' (תהלים ב) שְׂבָכָל יוֹם יִתְחַדֵּשׁ בְּתַכְלִית הַהִתְחַדְּשוֹת לְלֵא שׁוֹם הַשְּׁבוּן מֵהָעֵבֶר וּבְתַכְלִית הַבְּטוּלָה, וְיַעֲלֶה בְּעֲבוּדָתוֹ לְרֵב הַתְּחַדְּשׁוֹתוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַיָּמִים הַקּוֹדְמִים.

לט שבחי מוהר"ן - אות ו - והיה רגיל להתחיל בכל פעם מחדש דהינו כשנפל ממדרגתו לפעמים לא היה מיאש עצמו בשביל זה רק אמר שיתחיל מחדש כאלו לא התחיל עדין כלל לכנס בעבודתו יתברך רק עתה הוא מתחיל מחדש. וכן בכל פעם ופעם תמיד היה רגיל להתחיל מחדש, והיה לו כמה התחלות ביום אחד, שגם ביום אחד לפעמים נפל מעבודתו והיה מתחיל מחדש וכן כמה פעמים ביום אחד (ו):

מ עיין תורה רו טעיתי כשה אובד.

מא ראה גם בשיוחות מוהר"ן - אות מח - ספר הרבה מענין גודל היראה והקדושה שהיה לו בילדותו שהיה זריו וקדוש מאד. ואמר שהיה מתחיל כמה פעמים ביום אחד, הינו שהיה מתחיל להיות איש כשר, שמעתה יעבד את השם יתברך ואחר כך באותו היום עצמו נפל מזה ונפל לתאות אכילה וכיוצא, וחזר והתחיל באותו היום פעם אחר שמאותו השעה יהיה איש כשר וכו' ונפל וחזר והתחיל מחדש, וכן היה כמה פעמים ביום אחד. וכבר שמענו ממנו כמה פעמים שהיה לו כמה התחלות שבכל פעם התחיל מחדש לעבד את ה' (צא):

וזהו כלל גדול מאד בעבודת ה' לבל יניח עצמו לפל חס ושלוש מחמת שנפל מאיזה עבודה או מתפלה בכונה, או שנפל למקום שנפל חס ושלוש. עם כל זה יחזק את עצמו בכל האפשר ויתחיל בכל פעם מחדש כאלו היום התחיל להתקרב להשם יתברך. ואף אם יהיה כן כמה פעמים דהינו שיהיה לו חס ושלוש כמה וכמה נפילות מעבודתו יתברך, עם כל זה יתחיל בכל פעם מחדש אפלו כמה וכמה פעמים ובלא זה אי אפשר להיות איש כשר באמת ולהתקרב להשם יתברך באמת:

ובל זמן שאינו חזק בדעתו תמיד ימשך עצמו להשם יתברך בכל מה שיוכל בין בעליה בין בירידה חס ושלוש, אפלו אם תהיה הירידה חס ושלוש איך שתהיה אף על פי כן יהיה חזק ואמיץ בדעתו למשך ולהשתוקק ולהתגעגע תמיד אליו יתברך, ולצעק ולהתפלל ולהתחנן אליו יתברך תמיד, ולעשות מה שיוכל בעבודת ה' בשמחה, אפלו אם יהיה איך שיהיה, כל זמן שאין לו התחזקות הזאת באמת אי אפשר לו להתקרב להשם יתברך באמת: וכו'.....

ובל אדם אפילו איש פשוט אי אפשר להיות איש כשר באמת כי אם כשיכול לעמד בכל כנוזר לעיל. ואפילו ביום אחד צריך לחזק את עצמו כמה פעמים ולהתחיל בכל פעם מחדש כנ"ל עד אשר יזכה ברבות הימים לילך בדרכי ה' כסדר אמן: